

Malatya İlinde K¼¼k Ölçekli Üretim Yapan Kayısı İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Socio-Economic Characteristics of Small-Scale Apricot Farms in Malatya

Orhan GÜNDÜZ

Prof. Dr., Malatya Turgut Özal Üniversitesi Ziraat Fakóltesi Tarım Ekonomisi Bölümü
orhan.gunduz@ozal.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2357-0802

Ahmet ASLAN

Doktor Öğretim Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi Ziraat Fakóltesi Tarım Ekonomisi Bölümü
ahmet.aslan@ozal.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0003-2358
Sorumlu yazar / *Corresponding author*

Çağatay YILDIRIM

Doktor Öğretim Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakóltesi Tarım Ekonomisi Bölümü
cagatay.yildirim@omu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4121-5564

Atıf / *Cite as*: Gündüz, O., Aslan, A., Yıldırım, Ç., 2023. Coğrafi İşaretlerde Denetim Etkinliğini Artırma Yöntemleri, Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi (TEAD), Cilt: 9, Sayı: EKS 1, Sayfa:40-50

JEL sınıflaması kodları / *JEL classification codes*: Q, Q1, Q12

DOI: 10.61513/tead.1395665

Bu çalışma, TÜBİTAK tarafından SOBAG 1001 projeleri kapsamında 120K147 proje numarası ile desteklenmiş olan “Kuru Kayısı Üreten İşletmelerin Pazarlama Performanslarının Ölçülmesi ve Sektörün Değer Zinciri Analizi” isimli projeden üretilmiştir.

Bu çalışma, 6-8 Eylül 2023 tarihleri arasında Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi’nde düzenlenen 15. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi’nde sunulmuştur.

Makale Türü / *Article Type*: Araştırma Makalesi / *Research Article*

Geliş tarihi / *Received date*: 24/11/2023

Kabul tarihi / *Accepted date*: 08/12/2023

e-ISSN: 2687 – 2765

Cilt / *Volume*: 9

Sayı / *Issue*: EKS 1

Yıl / *Year*: 2023

Malatya İlinde Küçük Ölçekli Üretim Yapan Kayısı İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Öz

Bu çalışmada Malatya ilinde kayısı üretiminin yoğun olarak yapıldığı on ilçede küçük ölçekli (5-20 dekar) olarak üretim yapan kayısı üreticilerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Oransal Dağılım Metodu kullanılarak 140 adet küçük ölçekli işletme çalışmanın örnek hacmini oluşturmuştur. Çalışmada işletmecilerin yaş, eğitim ve deneyim gibi sosyal yapıları ile aktif ve pasif sermaye, gayrisafi üretim değeri ve brüt kar gibi ekonomik yapıları incelenmiştir. İşletmelerin arazi kullanım yapısı ve üretim deseni tablolaştırılmıştır. İşletmelerde 4.29 birey ve 2.96 erkek iş gücü birimi bulunduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde aktif sermaye 897795.06 ₺, pasif sermaye içerisindeki öz sermayenin oranı %98.32, işletmelerin gayrisafi üretim değeri içerisindeki kayısı üretim değeri %54.26 ve işletmelerdeki brüt kar 25475.14 ₺ olarak hesaplanmıştır. Türkiye’de üretim yapan tarım işletmelerinin önemli bir bölümü küçük ölçekte üretim yapmaktadır. Değişen piyasa koşullarından en fazla etkilenmekte olan bu kesimin yapısal özelliklerinin bilinmesi gelecek adına planlama ve politika yapmak açısından önemlidir. Önemli bir ihracat ürünü olan kuru kayısı konusunda yerinde ve üreticiler ile görüşülerek elde edilen saha verileri sektör için değerlidir.

Anahtar Kelimeler: Kayısı, Sosyo-Ekonomik analiz, Malatya, Küçük ölçek.

Socio-Economic Characteristics of Small-Scale Apricot Farms in Malatya

Abstract

This study aims to determine the socio-economic characteristics of apricot producers who engage in small-scale production (5-20 da) in ten districts where apricot cultivation is intensive in the Malatya province. A sample size of 140 small-scale enterprises was formed using the Proportional Distribution Method. The study examines the social structures of entrepreneurs, such as age, education, and experience, as well as economic structures such as active and passive capital, gross production value, and gross profit. The land use structure and production pattern of the enterprises are tabulated. It was found that there are 4.29 individuals and 2.96 male labor units in the enterprises. On farms, the active capital is ₺ 897795.06, the ratio of equity within the passive capital is 98.32%, the apricot production value in the gross production value of farms is 54.26%, and the gross profit on farms is calculated as ₺ 25475.14. A significant portion of agricultural enterprises in Turkey engage in small-scale production. Understanding the structural characteristics of this segment, which is most affected by changing market conditions, is important for future planning and policy-making. Field data obtained through on-site discussions with producers regarding dried apricots, an important export product, is valuable for the sector.

Keywords: Apricot, Socio-Economic analysis, Malatya, Small scale.

1.GİRİŞ

İnsanoğlu yaşamını devam ettirebilmek için gıdaya, gıdaya ulaşmak için üretim ve pazarlama altyapısına ihtiyaç duymaktadır. Dünyada tarım sektörü geçmişten günümüze önemini kaybetmeden büyümekte ve ülkelerin temel ekonomik sektörlerinden biri olarak yerini korumaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren tarımsal işletmeler, gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında genellikle daha küçük ölçekli, aile işgücünün ve öz sermayenin daha fazla kullanıldığı bir yapıdadır. Küçük ölçek kavramı ülkeden ülkeye ve üretim faaliyetine göre farklılık gösterirken Afrika kıtasında ortalama 2 hektar, İsviçrede 50 hektar, Macaristan ve Almanya için 200 hektara kadar olan işletmeler küçük ölçekli kabul edilmektedir (Reichardt ve Jürgens, 2009; Takacsne Gyorgy vd., 2018; Tamirat, vd., 2018; Persello, vd., 2019; Groher, vd., 2020; Mizik, 2023)

Tarımsal işletmelerde üretim ölçeğinin küçülmesi, işletmeleri geçimlik aile işletmeleri olarak faaliyet göstermeye zorlamakta, ancak bu durum işletmelerin sermaye artırma yeteneklerini sınırlamakta ve kırsal bölgelerden kentlere göçün artmasına neden olarak işletmelerde nüfus azalmasına yol açmaktadır. (Güreşçi, 2010; Yalçın ve Öcal Kara, 2016)

Türkiye bulunduğu coğrafik ve iklim özellikleri itibari ile birçok tarımsal faaliyetin birlikte yürütüldüğü bir ülkedir. Türkiye tarımında ve sahip olduğu ihracat değerleri açısından ülke ekonomisinde önemli bir yeri ürünlerden biride kayısıdır. Dünya üzerinde Dünya Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2021 yılı verilerine göre yaklaşık 560 bin hektar alanda dört milyon tona yakın kayısı üretimi gerçekleştirilmekte olup bu üretim alanının yaklaşık %25'i ve üretim miktarının ise yine yaklaşık %21'i Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Bu veriler Türkiye'nin kayısı üretiminde dünyada ilk sırada yer aldığını göstermektedir (FAO, 2021).

Türkiye'de kuru kayısı üretimi en fazla Malatya ilinde gerçekleştirilmektedir. Malatya ve çevresinde üretilen kuru kayısı sadece Türkiye tarafından değil aynı zamanda dünya piyasası

açısından da takibi yapılan önemli bir dış ticaret ürünü olarak kendini göstermektedir (Aslan, 2022).

Kayısı sektörü, ilkbahar geç donlarının yoğun etkisi ile arz ve talep yapısına bağlı olarak sürekli fiyat dalgalanmaları ve dolayısıyla üretici gelirlerinin değişkenlik göstermesine sebebiyet vermektedir (Gezer vd., 2009; Ünal, 2010; Anonim, 2014).

İşletmelerin türü, üretim sistemi ve büyüklüğüne bağlı olarak, gereken sermaye miktarı ve sermaye dağılımı farklılık gösterir. Ancak, tarım işletmelerinde, aktif sermayenin içinde arazi sermayesini karşılayacak kadar işletme sermayesinin olması beklenir (Erkuş vd., 1995; Kumbasaroğlu ve Dağdemir, 2011; Ünlüer, 2017; Tengiz vd.,2022). Dengesiz sermaye dağılımı, karlılığı ve verimliliği olumsuz yönde etkileyebilir (Gündoğmuş, 1998; Tosun ve Güneş, 2018) Tarımda sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için üretici gelirlerinin belirli bir seviyede ve devamlılıkta olması gereklidir. Bu nedenle üreticilerin özellikle küçük ölçekli üreticilerin sosyo-ekonomik özelliklerinin düzenli takip edilmesi ve sonuçların yorumlanarak politika yapıcılara öneride bulunulması son derece önemlidir. Bu çalışmada küçük ölçekli kayısı üreticilerinin sosyo-ekonomik özellikleri ortaya konulmuş ve işletmelerin sürdürülebilirlik açısından rantabl olup olmadıkları araştırılmıştır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Malatya, dünyanın en büyük kayısı yetiştiriciliği arazisine ve üretim miktarına sahiptir. Bu nedenle çalışma alanı olarak Malatya ili belirlenmiştir. Çalışma için, belirlenen ilçelerdeki üreticilerden anketler aracılığıyla elde edilen veriler temel materyali oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, resmi istatistikler, bilimsel araştırmalar ve diğer kaynaklardan elde edilen ikincil veriler de araştırmada kullanılmıştır. Dünyanın en fazla kayısı dikili arazi ve kayısı üretim miktarına sahip yerleşim yeri olan Malatya ilinde çalışma yürütülmüştür. Araştırma verileri belirlenen ilçelerdeki üreticilerden anketler aracılığıyla elde

edilmiştir. Çalışmanın ana materyalini bu anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırmada, ayrıca resmi istatistikler, bilimsel araştırmalar ve diğer kaynaklardan temin edilen ikincil veriler de kullanılmıştır.

İl genelinde Akçadağ, Battalgazi, Darende, Doğanşehir, Doğanşol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Yazıhan ve Yeşilyurt ilçelerinin bulunduğu 10 ilçede yoğun olarak kayısı üretimi yapılmakta olup bu nedenle kayısı üretimi yapılan 10 ilçe, çalışma sahası olarak belirlenmiştir.

2.2 Yöntem

Araştırma verileri belirlenen ilçelerdeki üreticilerden anketler aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırmada, ayrıca resmi istatistikler, bilimsel araştırmalar ve diğer kaynaklardan temin edilen ikincil veriler de kullanılmıştır.

Araştırmanın verileri araştırmanın amaçlarını ortaya çıkaracak şekilde hazırlanan ve etik kurul belgesi alınan anket formları kullanılarak üreticilerden toplanmıştır. Anket soruları genellikle açık uçlu olarak hazırlanmış olup, likert tipi ölçekleme soruları da dahil edilmiştir. Anket uygulamaları, örnekleme yöntemiyle belirlenmiş sayıda ve tesadüfi olarak seçilmiş üreticiler ile yüz yüze görüşülerek yapılmıştır.

Malatya ilinde kayısı yetiştiriciliği yapılan 10 ilçeden kayısı üreticiliği diğerlerine göre daha yoğun yapılan ve gayeli olarak seçilen 3'er köydeki kuru kayısı üretim alanı 5 ile 20 dekar arası olan işletmeler araştırmanın ana kitlesi olarak belirlenmiştir. Örnekleme hacminin tespitinde kriter olarak, işletmelerin arazi büyüklüğü kullanılmıştır. Ülkede dikili tarım arazilerinin bölünebilmesi için en az 5 dekar ve üzerinde olması gerekmektedir. Bu büyüklük meyvecilik işletmeleri için en az ekonomik büyüklük düzeyini ifade ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle araştırma alanındaki işletmelerden 5 dekar ve üstü kuru kayısı üretimi yapan işletmeler örneklemeye dahil edilmiştir. Böylelikle ana kitle toplamı, 30 köyden 2754 kayısı üreticisinden oluşmuştur. Malatya ilinde gayeli olarak belirlenen 30 köydeki kayısı yetiştiren işletmelerin kayısı üretim alanı Tarım ve Orman

Bakanlığı Çiftçi Kayıt Sisteminden faydalanılarak temin edilmiştir. Kuru kayısı üretiminin yoğun yapıldığı ve ili temsil yeteneği yüksek olduğu için seçilen 30 köy ve ilçeleri aşağıya verilmiştir.

- Akçadağ ilçesi: Bahri, Güzyurdu, Ören
- Battalgazi ilçesi: Alishar, Hatunsuyu, Çolakoğlu
- Darende ilçesi: Ayvalı, Balaban, Yeniköy
- Doğanşehir ilçesi: Çıglık, Erkenek, Kelhalil
- Doğanşol ilçesi: Çolak, Gökçe, Koldere
- Hekimhan ilçesi: Güzelyurt, Kocaöz, Sarıkız
- Kale ilçesi: İkizpınar, Kızılcak, Tepebaşı
- Kuluncak ilçesi: İlsuluk, Kızılhisar, Merkez
- Yazıhan ilçesi: Durucasu, Sinanlı, Merkez
- Yeşilyurt ilçesi: Bindal, Görgü, Sütlüce

Örneğe çıkan işletmelerin belirlenmesinde örnek hacmi oransal örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir (Newbold 1995; Miran 2007). % 99 güven aralığı ve %10 hata payı esas alınmıştır.

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{px}^2 + p(1-p)}$$

Formülde;

n = Örnek hacmini,

N = Popülasyondaki işletme sayısı,

p = Kayısı üretimi konusunda yeterli bilgi sahibi olan üreticilerin oranı,

σ_{px}^2 = Varyansı ifade etmektedir.

Üretici sayısı 140 olarak hesaplanmıştır. İşletmelerin ekonomik analizinde kullanılan yöntemler tarım ekonomisi alanında yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılan yöntemlerle analiz edilmiştir. Gayrisafi üretim değeri, gayri safi hasıla, saf hasıla, değişken masraflar, işletme masrafları, brüt kar, net kar ve rantabiliteye ait oranlar hesaplanarak işletmelerin analizi yapılmıştır (Erkuş ve ark. 1995; Karagölge 1996; Kırıl ve ark. 1999). Oluşturulan tablolarda hesaplamalara ait formüller harfler ile gösterilmiştir. Çalışmada 2019-2020 üretim yılına ait veriler üretim sezonu sonunda toplanarak değerlendirilmeler ve analizler yapılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Tarımsal üretimin planlama aşamasından başlayarak pazarlama süreci sonuna kadar işletme sahiplerinin eğitim düzeyi ve deneyimleri

önemlidir. Çiftçiler birçok sorumluluğu yerine getirmekte ve faaliyetlerin risklerini üstlenmektedirler. Bu açıdan küçük ölçekte kayısı üretimi yapan çiftçilerin yaşı, eğitim düzeyi ve tecrübeleri araştırılmıştır. İncelenen işletmelerde üreticilerin ortalama elli yaşın üzerinde (54.20), ilköğretim seviyesinde (8.45 yıl) eğitim düzeyine ve otuz yıla yakın (29.42 yıl) bir kayısı yetiştiriciliği tecrübesine sahip oldukları belirlenmiştir. Bölgede önceki yıllarda yapılan çalışmalar ile değerlendirildiğinde Aslan (2013) yaptığı çalışmada ilde kayısı üreticisi çiftçilerin ortalama yaşını 53.57 yıl, eğitim düzeylerini 6.15 yıl ve deneyimlerini ise 29.21 yıl olarak tespit etmiştir. Gündüz (2002) ise çalışmada eğitim düzeyini 4.75 yıl olarak tespit etmiştir. Gündüz vd. (2020) bir başka çalışmada ise 7.84 yıl olarak bulmuştur. Bu veriler neticesinde, aradan geçen yaklaşık yirmi yıllık süreç sonunda çiftçilerin ortalama eğitim düzeyinin yaklaşık dört yıl arttığı görülmektedir. Türkiye’de zorunlu eğitimin süresinin uzatılması bu durumun ortaya çıkmasının başlıca nedeni olduğu düşünülmektedir.

İşletmelerde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde ortalama nüfus 4.29 kişi olarak

ölçülmüştür. İşletmelerde mevcut nüfusun yarısından fazlasını (%54.08) erkekler oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasında nüfusun % 3.03’ü 0-6 yaş, % 8.39’u 7-14 yaş, % 54.31’i 15-49 yaş, % 25.87’si 50-64 yaş, % 8.39’sı 65 yaş ve üzeri yaş grubunda yer almıştır. Çalışma sahasında 15-64 yaş arası nüfusun oranı %83.18 olup bu grup iş gücünün de ana kaynağını oluşturmaktadır. İşletmelerde 50 yaş ve üzeri nüfusun oranı %34.26 olarak hesaplanmıştır.

Çalışma alanında çiftçi ailelerinin iş gücü potansiyelleri Erkek İş Birimi (EİB) kullanılarak belirlenmiştir. İş gücünün cinsiyet ve yaş olarak farklı iş yapma becerileri ve yetenekleri olduğundan, her iş gücünün birbirinin benzeri olarak kullanılması hatasından kurtulmak için EİB kullanılmıştır. Çalışma sahasındaki kayısı yetiştiren işletmelerde ortalama aile işgücü 2.96 EİB olarak hesaplanmıştır. İşgücünün yaş gruplarına göre dağılımında aktif nüfus olarak ifade edilen 15-49 yaş grubu en fazla payı (%70.13) alırken grubun ortalama işgücü varlığı 2.08 EİB olarak belirlenmiştir.

İşletmelerde üretim deseni tek yıllık ve çok yıllık bitkiler olarak Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen küçük ölçekli kayısı tarımı yapan işletmelerde arazi kullanımı

Tarla arazisi		Meyvecilik arazisi		Sebze arazisi		Toplamı işletme arazisi	
Da	%	Da	%	Da	%	Da	%
8.75	38.60	13.86	61.14	0.06	0.26	22.67	100.00

Küçük ölçekli kayısı üretimi yapan işletmelerde arazinin kullanım durumu; meyvelik alanlar, toplam arazinin %61.14’ünü, tarla bitkileri ekim alanları %38.60’ını ve sebzeler ekim alanları ise %0.26’sını oluşturmaktadır. TÜİK (2020) kayıtlarından, Malatya ilinin toplam tarım alanlarının durumu incelendiğinde %40.24’ünün tarla bitkileri üretimi için %34.09’unun meyve yetiştiriciliği için kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca ilde nadas alanlarının %24.07 ve sebze yetiştiricilik alanlarının ise %1.60 oranında olduğu görülmüştür. Bu verilerin çalışma sonucuyla farklılık göstermesinin nedeni, çalışmada mutlak kayısı yapan işletmelerle yürütülmüş olmasıdır. Gündüz (2002)

çalışmasında meyvelik alanı %51, Aslan (2013) çalışmasında %56 ve Gündüz vd. (2020) %66.49 olarak bulmuşlardır. Meyve üretim alanlarının ise %94.16’sını kayısı üretim alanları oluşturmaktadır. Buda kayısı üretim alanlarının yıllar geçtikçe arttığını göstermektedir. İncelenen işletmelerin arazi varlığı içerisinde en fazla payı kayısı yetiştirilen alanların almış olması ana faaliyet konusunun kayısı yetiştiriciliği olduğunu göstermektedir. Tahıl ve diğer bitkisel ürünler ekim alanı işletme başına ortalama 8.75 da olarak belirlenmiştir. Sebze üretimi 0.06 da alanda yapılmakta ve genellikle aile tüketim ihtiyacını karşılamaya yönelik olduğu belirlenmiştir. Meyve üretim alanı 13.86 da olarak belirlenirken toplam

meyve üretim alanının %94.81'ini kayısı olup, işletme başına 13.05 da olarak belirlenmiştir. Yetiştiriciliği yapılan çeşitlerde ise Hacihaliloğlu %53.96 oranında, Kabaş %40.43 oranında ve

Çataloğlu %4.39 oranında en fazla üretilen çeşitler olduğu görülmüştür. Kayısı üretim alanından sonra ise badem (% 1.01) ve ceviz (%0.79) en fazla üretimine yer verilen meyvelerdir (Tablo 2).

Tablo 2. İncelenen küçük ölçekli kayısı tarımı yapan işletmelerde arazi kullanımı

Kayısı		Ceviz		Badem		Diğer		Toplam	
Da	%	Da	%	Da	%	Da	%	Da	%
13.05	94.16	0.11	0.79	0.14	1.01	0.56	4.04	13.86	100.00

Kayısı üreten işletmelerde ortalama aktif sermaye, yaklaşık 898 bin ₺ olarak belirlenmiş ve Tablo 3'te sermaye unsurlarının parasal değerleri ve oranları verilmiştir. Bu aktif sermayenin %87.55'i arazi sermayesi, %12.45'i ise işletme sermayesinden oluşmaktadır. İşletme sermayesinin içinde ise %85.23'ü sabit işletme sermayesi, %14.77'si ise döner işletme sermayesi olarak ayrılmıştır. Ortalama işletme aktif sermayesinin oransal dağılımına baktığımızda, %58.36'sının toprak, %1.36'sının arazi ıslahı, %10.41'inin bina, %17.43'ünün bitki, %4.65'inin hayvan, %5.96'sının alet makine, %0.77'sinin malzeme ve mühimmat, %1.06'sının ise para sermayesi olduğu görülmektedir. İşletme başına düşen aktif sermaye değeri, üretim deseni ve buna bağlı olarak yapılan yatırımlar ile birlikte, bölgeler arasındaki arazi talebine bağlı olarak değişmektedir. Türkiye'de

son 20 yılda meydana gelen değişimler ve gelişmeler, tarım dışı arazi talebinin çeşitlenerek arttığı bir ortamda, nüfus artışı ve artan gıda talebinin de çeşitlenerek arttığını göstermektedir. Bu da tarımsal amaçlı arazi talebini artırmaktadır. Arazi üzerindeki bu talep baskısı arazinin değerinin toplam aktif sermaye içerisindeki payının yüksek olmasına neden olmaktadır. Nitekim daha önce Gündüz (2002) tarafından yapılmış olan çalışmada toprak sermayesinin oranı %70 olarak belirlenmiştir. Bu oran yıllar içerisinde bir miktar azalmakla birlikte önemli bir değişim gözlenmemiştir. Aslan (2013) ise kayısı işletmelerinin toprak sermayesinin aktifin %60'ına karşılık olduğunu hesaplamıştır. Gündüz vd. (2020) ise bu oranı %60.42 olarak bulmuşlardır.

Tablo 3. İncelenen işletmelerde aktif sermayenin dağılımı

Aktif Sermaye Unsurları		₺	%
Arazi sermayesi	Toprak	523,923.21	58.36
	Arazi ıslahı	12,167.60	1.36
	Bina	93,483.07	10.41
	Bitki	156,450.54	17.43
	Toplam (A)	786,024.42	87.55
Sabit işletme sermayesi	Hayvan	41,720.68	4.65
	Alet makine	53,536.79	5.96
	Toplam (B)	95,257.46	10.61
Döner işletme sermayesi	Malzeme ve Mühimmat	6,952.91	0.77
	Para	9,560.26	1.06
	Toplam(C)	16,513.17	1.84
Toplam işletme sermayesi(D)=(B)+(C)		111,770.64	12.45
Toplam aktif sermaye(E)= (A)+(D)		897,795.06	100.00

Pasif sermaye, yabancı sermaye ve öz sermayeden oluşmaktadır. Öz sermayenin toplam sermaye

içerisindeki payı %98.32 (882728.87 ₺) ve yabancı sermayenin %1.68 (15066.19 ₺) olduğu

görülmüştür. Bölgede önceki çalışmalarda da pasif sermaye içindeki yabancı sermayenin oranının düşük olduğu görülmüştür (Gündüz, 2002; Aslan, 2013; Gündüz ve ark., 2020).

İncelenen işletmelerde yabancı sermaye olarak en fazla borç bankalardır. İşletmelerin toplam borçlarının %64.89'u bankalara, %15.09'u ise kooperatiflerdir (Tablo 4).

Tablo 4. İncelenen işletmelerde yabancı sermaye kaynakları

Yabancı Sermaye kaynakları	Tutar (₺)	%
Banka	9,776.19	64.89
Kooperatif	2,424.29	16.09
Tüccar	1,010.71	6.71
Şahıs	1,246.43	8.27
İndi Borç	501.43	3.33
Diğer	107.14	0.71
Toplam	15,066.19	100

Kuru kayısı üreticiliği yapan işletmelerin ekonomik sonuçlarını hesaplamak amacıyla, işletmeler tarafından bir üretim yılında gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerin yıllık sonuçları analiz edilmiştir. Ekonomik amaca yönelik faaliyet gösteren tüm birimlerin dönem sonu değerlendirmelerinin yapılması, işletmenin cari durumunu göstermesi yanında gelecek dönem üretim faaliyetleri için veri olacak ve üretim planlamasına katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda kayısı üretimine yer veren işletmelerin yıllık

faaliyetlerinin başarısını değerlendirmek amacıyla gayri safi üretim değeri (GSÜD), gayri safi hâsıla (GSH), işletme masrafları (İM), brüt kâr, saf hâsıla (SH), tarımsal gelir ve rantabilite oranları hesaplanmıştır. İşletmelerde gayri safi üretim değeri 63586.04 ₺ olarak hesaplanmıştır. Bu değer %70.54'ü bitkisel ürünlerin üretiminden elde edilmiştir (Tablo 5). Bölge üreticisinin gayri safi üretim değerinin %54.26'lık kısmının kayısı üretiminden oluşması bölgenin ana üretim dalının kayısı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. İncelenen işletmelerde gayri safi üretim değeri (GSÜD)

	₺	%
Kayısı Üretim Değeri (A)	34,504.85	54.26
Diğer Bitkisel Ürünler Üretim Değeri (B)	10,351.86	16.28
Toplam Bitkisel Ürünler Üretim Değeri (C)=(A)+(B)	44,856.71	70.54
Hayvansal Ürünler Üretim Değeri (D)	14,333.66	22.54
PDKA (E)	4,395.67	6.91
Gayri Safi Üretim Değeri (F)=(C)+(D)+(E)	63,586.04	100.00

İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçları incelendiğinde gayri safi üretim değerinin yanında işletmelerde işletme dışı tarımsal gelirin bulunduğu ve bu gelirin 349.07 ₺ olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin gayri safi hasılası 66,280.46 ₺ ve işletme masrafları 76,753.30 ₺

olarak hesaplanmıştır. İşletmelerde brüt kâr 25,475.14 ₺ bulunurken saf hasıla -10,472.84 ₺ olarak ölçülmüştür. İşletmelerin tarımsal geliri 13,200.91 ₺ olarak belirlenmiş ve işletmelerin 1 dekar tarım arazisine ortalama 582.31 ₺ tarımsal geliri olduğu hesaplanmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. İncelenen işletmelerde yıllık faaliyet sonuçları

Yıllık faaliyet sonuçları	₺
Gayri Safi Üretim Değeri (A)	63,586.04
İşletme Dışı Tarımsal Gelir (B)	349.07
Konut Kira Bedeli (C)	2,345.36
Gayri Safi Hasıla (D)= (A)+(B)+(C)	66,280.46
Değişen Masraflar (E)	38,110.89
Sabit Masraflar (F)	38,642.41
İşletme Masrafları (G)= (E)+(F)	76,753.30
Brüt Kar (H)= (A)-(E)	25,475.14
Saf Hasıla (I)= (D)-(G)	-10,472.84
Borç Faizleri ve İndi Borç (J)	1,125.63
Aile Ücret Karşılığı (K)	23,656.05
Yönetim Karşılığı (L)= (E)*%3	1,143.33
Tarımsal Gelir (M)= (I)-(J)+((K)+(L))	13,200.91
Dekara Tarımsal Gelir (N)=(M)/22.67 da	582.31
Nüfus Başına Tarımsal Gelir (O)= (M)/4.29	3,077.14

İşletmelerin net karı ortaya çıkarılmıştır. İşletmelerde Aktif sermayenin yüksek olması ve buna bağlı olarak aktif sermaye faizinin de yüksek çıkmasına neden olmuştur. İşletmelerde net kar -

140653.12 ₺ olarak belirlenmiştir (Tablo 7). Bölgede yapılan bazı benzer çalışmalarda da net kar negatif değerlerde bulunmuştur (Aslan 2012; Gündüz ve ark 2020).

Tablo 7. İncelenen işletmelerin net karı (₺)

İşletme Masrafları (A)	76,753.30
Toplam aktif sermaye (B)	897,795.06
Aktif Sermayenin Faizi (%14,5)* (C) = (B)*%14,5	130,180.28
Üretim Masrafları (D) = (A)+(C)	206,933.58
Gayrisafi Hâsıla (E)	66,280.46
Net Kâr (F)= (E)-(D)	-140,653.12

*Ziraat Bankasının 2019 yılı mevduat faiz oranı baz alınmıştır.

İşletmelerin mali ve ekonomik rantabiliteeleri sırasıyla %-15.93 ve -15.64 olarak belirlenmiştir (Tablo 8). İşletmelerin rantabilite oranlarının bu kadar düşük olması ileriki dönemlerde işletmelerin sürdürülebilirliğini zora sokacaktır. Meyvecilikte tesis dönemi uzun olduğundan ve

mevcut bahçelerin dönüşümünün kolay olmaması nedeni ile işletmeler üretim faaliyetlerine devam etmektedirler. Ancak ileriki süreçte küçük ölçekli işletmelerde üretimin azalabileceği düşünülmektedir.

Tablo 8. İncelenen işletmelerin mali ve ekonomik rantabilitesi

Net Kâr (₺)(A)	-140,653.12
Öz Sermaye (₺)(B)	882,728.87
Borç Faizleri ve indii borç (₺)(C)	1,125.63
Yabancı Sermaye (₺)(D)	15,066.19
Mali Rantabilite (%) (E)= (A)/(B)*100	-15.93
Ekonomik Rantabilite (%) (F)= (A)/((B)+(C)+(D))*100	-15.64

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bölgede küçük ölçekte kayısı üretimi yapan işletme sahiplerinin yaş ortalamaları tarımda aktif nüfus aralığı olarak kabul edilen 15-49 yaş aralığının üzerinde bulunduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar ile kıyaslandığında üreticilerin ortalama yaşının yükseldiği görülmektedir. İşletmelerin ortalama nüfus varlığı değerlendirildiğinde işletmelerdeki birey sayısı azalırken yaş ortalaması artmaktadır. Bu durum kırsalda yaşayan nüfusun giderek azaldığının ve yaşlandığının bir göstergesidir. Kırsal alanda nüfusun kalması için üreticiler teşvik edilmeli sosyal imkanlar yerelde hazır hale getirilmeli genç çiftçilere verilen destekler artırılmalıdır. Bölgede genç nüfusun tarımsal faaliyetlere yönlendirilmesi sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

Çalışma sahasında önceki çalışmalara göz önüne alındığında son yirmi yıllık süreç sonunda çiftçilerin ortalama eğitim düzeyinin yaklaşık dört yıl yükseldiği, eğitim seviyesi yükselirken mesleki eğitim için ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki okullarda seçmeli tarım derslerinin konulması genel eğitim seviyesinin yanında tarımsal eğitim seviyesinin de yükselmesine katkıda bulunacaktır.

Küçük ölçekte kayısı üretimi yapan bölgedeki üreticilerin gayri safi üretim değerinin yarından fazlasının kayısı üretiminden oluşması bu işletmelerde kayısı üretiminin ana üretim faaliyeti olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Bölgedeki küçük ölçekli işletmelerin aktif sermayelerinin büyük oranda arazi sermayesinden oluştuğu ve işletme sermayesinin çok sınırlı kaldığı ve işletmelerde arzu edilen dengeli bir aktif sermaye yapısının olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Pasif sermaye içerisinde yabancı sermayenin oranının yüzde ikinin altında kalması işletmelerin yoğun olarak öz kaynaklarını kullandığını ve yabancı sermaye kullanımının kısıtlı kaldığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yabancı sermaye kaynağı olarak bankalar ilk sırada yer alırken kooperatif borçları ikinci sırada yer almıştır.

İşletmelerde gayri safi üretim değerinin yarından fazlasının kayısı üretiminden oluştuğu ortaya çıkmıştır. İşletmelerde kayısının ana ürün olduğu sonucuna varılmıştır.

İşletmelerde brüt kar pozitif bulunurken saf hasıla negatif olarak ölçülmüştür. Bu durum işletmelerde değişen masrafların karşılandığı fakat sabit masrafların karşılanamadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. İşletmelerin tarımsal geliri yıllık 13200.91 ₺ olarak bulunurken söz konusu dönemdeki asgari ücretin altında kalmıştır. Bu durum işletmelerden elden edilen gelirin son derece düşük olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. İşletmelerde aktif sermayenin yüksek olması ve buna bağlı olarak aktif sermaye faizinin yüksek çıkmasına neden olmuştur. İşletmelerde net kar, mali ve ekonomik rantabilite negatif değerlerde hesaplanmıştır. İşletmelerin rantabilite oranlarının negatif olması kayısı üretiminde gerekli tedbirler alınmaz ise sürdürülebilirliğin pek mümkün olmayacağı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Meyvecilikte tesis dönemi uzun olduğundan ve mevcut bahçelerin dönüşümünün kolay olmaması nedeni ile işletmeler üretim faaliyetlerine mecburen devam etmektedirler. Üreticilere verilen desteklemelerin artırılması ve tarımsal sürdürülebilirliğin sağlanması gereklidir.

KAYNAKLAR

Anonim 2014. Ulusal Kayısı Çalıştayı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü
https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/Duyurular/kayisi_mail.pdf

Aslan, A. 2013. Malatya ilinde organik ve konvansiyonel kayısı üretimi yapan işletmelerin karşılaştırmalı ekonomik analizi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Aslan, A. 2022. Kuru kayısı üretim ve pazarlama etkinliğinin belirlenmesi. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

- Erkuş, A. Bülbül, M. Kıral, T. Açıl, F. Demirci, R. 1995. Tarım Ekonomisi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5. 297 s.Ankara.
- Groher, T., Heitkämper, K., Walter, A., Liebisch, F., & Umstätter, C. (2020). Status quo of adoption of precision agriculture enabling technologies in Swiss plant production. *Precision Agriculture*, 21, 1327-1350.
- Gündoğmuş, E. (1998). Ankara İli Akyurt İlçesi Tarım İşletmelerinde Ekmeklik Buğday (*Triticum Aestivum L.*) Üretim Fonksiyonel Analizi ve Üretim Maliyetinin Hesaplanması. *Turkish Journal of Agriculture and Forestry*, 22(1998), 251-260
- Gündüz, O. 2002. Malatya ili merkez ilçede kayısı yetiştiriciliği yapan işletmelerin ekonomik analizi, üretim ve pazarlama sorunları. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Gündüz O. Aslan A. Ceyhan V. Bayramoğlu Z., 2020 Malatya Kuru Kayısı Üreticiliği Ekonomisi. Nobel Bilimsel Eserler No. : 405.
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye’de kentten-köye göç olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(1), 77-86.
- Karagölge, C., 1996. Tarımsal İşletmecilik. Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 427, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 326, Ders Kitapları Serisi No: 107, Erzurum.
- Kıral, T. Kasnaoğlu, H. Tatlıdil, F. Fidan, H. Gündoğmuş, E., 1999. Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi. TEAE Yayınları. Yayın No:37, Ankara.
- Kumbasaroğlu, H., ve Dağdemir, V. (2011). Erzurum İlinde Tarım Makinelerine Sahip Olan ve Olmayan İşletmelerin Sermaye Yapılarının Karşılaştırılması. *Alinteri Journal of Agriculture Science*, 21(2), 1-10.
- Mizik, T. (2023). How can precision farming work on a small scale? A systematic literature review. *Precision agriculture*, 24(1), 384-406.
- Persello, C., Tolpekin, V. A., Bergado, J. R., & De By, R. A. (2019). Delineation of agricultural fields in smallholder farms from satellite images using fully convolutional networks and combinatorial grouping. *Remote sensing of environment*, 231, 111253.
- Reichardt, M., & Jürgens, C. (2009). Adoption and future perspective of precision farming in Germany: results of several surveys among different agricultural target groups. *Precision agriculture*, 10, 73-94.
- Takácsné György, K., Lámfalusi, I., Molnár, A., Sulyok, D., Gaál, M., Domán, C., & Kemény, G. (2018). Precision agriculture in Hungary: assessment of perceptions and accounting records of FADN arable farms. *Studies in Agricultural Economics*, 120(1316-2018-2929), 47-54.
- Tamirat, T. W., Pedersen, S. M., & Lind, K. M. (2018). Farm and operator characteristics affecting adoption of precision agriculture in Denmark and Germany. *Acta Agriculturae Scandinavica, Section B—Soil & Plant Science*, 68(4), 349-357.
- Tengiz, Z. M., Ayyıldız, M., Çiçek, A., Ayyıldız, B. (2022). Tarım İşletmelerinde Sermaye Dağılımının Rantabilite ve Risk Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi: Yozgat İli Örneği. *Bozok Tarım Ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 1(1), 45-53.
- Tosun, F. ve Güneş, E. (2018). Ankara İli Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı ve Tarımsal Kredilerin Geri Ödenmesinde Etkili Faktörlerin Analizi. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 17-24 .
- TÜİK 2020., Türkiye İstatistik Kurumu., <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=t> rErişim Tarihi:02.09.2021.
- Ünal, M.R., 2010. Kayısı Araştırma Raporu, Fırat Kalkınma Ajansı. www.fka.org.tr Erişim Tarihi:23.09.2021.
- Ünlüer, M. (2017). Eskişehir İli Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısının İncelenmesi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(1), 57-63.
- Yalçın, G. E., & Öcal Kara F., (2016). Kırsal göç ve tarımsal üretime etkileri. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 20(2), 154-158.

Teşekkür

Bu çalışma TUBİTAK tarafından SOBAG
1001 projeleri kapsamında 120K147 proje

numarası ile desteklenmiştir. Katkılarından
dolayı TUBİTAK'a teşekkür ederiz.